

Tiedonhaun maisemat laajentuvat – yhteistyötä, verkko-opetusta ja videoita

Anne Aro ja Janika Asplund

Helsingin Tieteiden taloon kokoontui marraskuisena maanantaina 71 osallistujaa vuosittaiseen Informaatiolukutaitotyöryhmän seminaariin. Päivän teemana oli tiedonhakijan näkökulma tiedonhakuun; miten tietoa haetaan ja mitkä ovat ensisijaiset tiedonlähteet. Hanna Lahtinen käsitteli luennossaan tietoasiantuntijoiden roolia muuttuvassa työympäristössä. Paneelissa korkeakouluopiskelijat, tutkija ja opettajat kertoivat omista tiedonhankintatavoistaan. Mindfulness-osuus keskitti ajatukset tähän hetkeen, jonka jälkeen vuorossa oli hyvien käytänteiden jakamisen vuoro iltapäivän työpajoissa.

Erityisesti asiakaslähtöinen paneeli ja päivän pääpuhuja saivat kiitosta osallistujilta. Päivän annin voisi kiteyttää palautteeseen ”Harvasta seminaarista on palannut töihin näin innostuneena ja pää uusia ideoita kuhisten!”

Päivän pääpuhuja Hanna Lahtinen kuvaa tietoasiantuntijan muuttuvaa roolia ja tiedonhaun ohjausta suhteessa työelämätaitoihin. Kokemustiedon ja hiljaisen tiedon jakaminen on erityisen tärkeää. Myös tiedon jakamisen kulttuurin merkitys korostuu alalla kuin alalla. Yhä tärkeämpää on hakeutua sinne, missä tietoa käytetään - silloin voimme kertoa ”yhteiskunnan kielellä” osaa misemme ja näyttää sen vaikuttavuus.

Tiedonhankinnan maisemat

Lahtinen esittelee tiedonhankinnan ohjauksen kolme maisemaa. Ensimmäisessä opitaan paitsi perinteisiä tiedonhankinnan välineitä ja menetelmiä, myös työelämään siirrettäviä informaatiovalmiuksia. Toisessa maisemassa tietoasiantuntija on esimerkiksi korkeakoulu yhteisössä tuomassa oman asiantuntijuutensa tutkijoiden, opettajien tai projektityöntekijöiden työhön, jolloin oppiminen on vastavuoroista. Kolmannessa maisemassa tietoasiantuntija voi toimia työyhteisön tietokäytäntöjen kehittäjänä, jolloin toimitaan

siellä, missä haettua tietoa käytetään ja työsteetään oikeasti.

Asiantuntija-ammattit muuttuvat jatkuvasti, joten heiltä vaaditaan jatkuvasti joustavuutta toimia uusissa tilanteissa, kuten esimerkiksi erilaisissa projekteissa ja hankkeissa. Uudet tilanteet luovat sekä haasteen että mahdollisuuden, kun rutiini katkeaa eikä vanhalla tavalla voikaan toimia - uuden oppiminen aktivoituu ja havahduttaa näkemään erilaiset tavat toimia.

Asiantuntijatyö, mitä se on tulevaisuudessa? Lahtisen mukaan kaikkia kolme ohjauksen maisemaa tarvitaan, mutta mietittäväksi jää, missä ovat ohjauksen painopisteet? Ovatko ne tiedonhankintataidoissa vai ajattelemisen ja kysymisen taidoissa? Mikä osuus on tiedon merkityksellistämisen ja tiedolla vaikuttamisen taidoissa?

Tiedonhankinnan ilo ja tuska

Paneeli keräsi yhteen opiskelijan, tutkijan ja opettajan näkemyksiä. Paneelin osallistujia oli pyydetty miettimään tiedonhakutilanteita, jotka olivat

Panelistit toivat seminaariin toivottua asiakasnäkökulmaa

jääneet mieleen ihanina tai kurjina ja toisaalta mistä oli pyydetty ja saatu apua noihin tilanteisiin. Lisäksi panelisteja pyydettiin kuvailemaan toiveiden kirjastoa tai tietokantaa.

Hyviä elämyksiä kirjasto on tuonut panelistien elämään jo lapsuudesta asti, erityisesti rauhoittumisen paikkana. Tiedonhausta löytyy onnistumisen kokemuksia, kunhan sille on varattuna tarpeeksi aikaa. Suomalaista korkeakoulukirjastoa arvostetaan avoimuudesta, ohjauksesta ja tuesta, inspiroivasta työskentelytilasta ja monipuolisista aineistoista.

Tiedonhaun tuska liittyy panelistien mukaan useimmiten kiireeseen sekä tuoreen, itselle oleellisen tiedon löytymisen hankaluuteen. Tuskaa tuottaa myös tilanne, kun aihe on niin uusi, ettei julkaistua tutkimusta siitä ole vielä saatavilla.

Prosessi ja jakaminen osaksi oppimista

Tiedonhankintaan ja sen ongelmiin osataan hakea tukea pulmatilanteissa kirjastosta, vertaistukea kaverilta ja asiantuntijatukea ohjaajilta. Edelleen tarvitaan kuitenkin lisää esimerkiksi korkeakouluopettajienkin tiedonhankinnan koulutusta, jotta he osaavat tukea opiskelijoitaan. “Tie-

deyhteisössä pitäisi pyrkiä parempaan jakamiseen”, tiivistä opettaja-panelisti. Panelistien vastauksissa korostui myös tiedonhankinnan opetuksen oikea-aikaisuus; tiedontarpeen ja opetushetken tulee kohdata.

Paneelikeskustelussa tuli ilmi seikka, joka tukee slow searching -idea; jo matka tiedon luokse on oppimisprosessi eli arvokasta sinänsä. Tiedonhaku onkin linkittyvää; prosessin aikana emme välttämättä pysy alkuperäisessä aiheessa, vaan kollegoiden kanssa keskustellessa, kirjahyllyjen välissä vaellaellessa tai tietokannassa hakiessa sivupolutkin tuovat uutta näkökulmaa. Parhaimmillaan myös someyhteisöt tuottavat yhdessä tietoa ja polunpäitä.

Jos kirjastossa olisi unelmien tietokanta, se voisi panelistien mielestä olla mm. jotain tällaista: Täydellinen, älykäs tietokanta, joka ohjaa käyttäjää oikeiden kysymysten kysymiseen, lukee ajatukset, ohjaa oikeiden hakutermin käytössä ja auttaa hahmottamaan asiayhteyksiä. Lisäksi toiveiden kirjastossa olisi aina avointa tietoa avoimissa käyttöliittymissä ja saatavilla olevia kurssikirjakkappaleita.

Slow searching – pitkäjänteisesti laadukkaita tuloksia

Saara Revon ohjaama Mindfulness-tuokio ja luento johdatti ajatukset uuteen suuntaan. Mindfulness eli tietoisuustaidot on tullut niin akateemiseen ajatteluun kuin tiedonhankintaankin yhtenä vaihtoehtoisena toimintatapana.

Mindfulnessiin liittyvää hidastamista ja huomiota kiinnittämistä tähän hetkeen pohdittiin myös Helsingin yliopiston kirjaston Kati Syvälahden vetämässä ”Mitä tarkoittaa slow searching?” -työpajassa. Slow searching tarkoittaa tiedonhakuja tekemistä suunnitelmallisemmin ja pidemmällä aikavälillä. Tiedonhaku on syväsuuntautunutta. (kts esim. Poirier & Robinson 2014).

Painotuksessa on yhteydet tiedonhankinnan prosessiajatteluun, joka on monelle tuttu asia. Slow searchingissa myös tiedonhakuun perinteisesti liitetty tehokkuus “paljon ja nopeasti” kor-

vautuu “laadukkaampaa ja hitaammin” -ajattelulla. Opiskelijalle on tärkeää painottaa, että tiedonhaku on prosessi, johon kuuluu epävarmuus ja välillä epäonnistuminen. Ei ole myöskään olennaista haalia valtavia määriä tietoa, vaan valikoida ja jalostaa.

Monimuotoinen verkko-opetus

Laurean Kaisa Puttosen vetämässä verkko-opetuksen työpajassa mietittiin verkko-opetuksen mahdollisuuksia ja haasteita; opiskelijalle verkossa opiskelu on moderni, ajasta ja paikasta riippumaton sekä joustava tapa suorittaa opintoja itselle sopivassa aikataulussa. Opettajan näkökulmasta verkko-opetus on innostava mahdollisuus, mutta samalla se vaatii paljon ennakko- ja taustatyötä ja valmiutta opetella itsekin uutta. Lisäksi on otettava huomioon pedagogiset haasteet; verkko-opetus ei ole itseisarvo siinänsä, vaan on tärkeä pohtia miten verkkomateriaali tukee opiskelijan oppimista.

Verkko-opetusta on tähän mennessä hyödynnetty monen kirjaston tiedonhankinnan opetuksessa ja yksilöohjauksessa. Joskus verkko-opetus toimii lähiopetuksen ohella, jolloin puhutaan monimuoto-opetuksesta. Toisinaan opiskelija kohdataan pelkästään verkossa.

Kurssin ohjaajalla voi olla esimerkiksi vastaanottotunnit verkkoalustalla. Joissakin yliopistokirjastoissa hyödynnetään yksilöohjauksessa liveohjausta; opiskelija voi jakaa näyttönsä ja ohjaaja ohjaa etänä. Opiskelijaa voi ohjata myös esim. Lyncin avulla. Verkko-opetuksessa käytetään mm. Adobe Connect -luentoja ja niiden poll-kyselyitä, videoita, Moodlen tehtäväpalautuksia ja opiskelijoiden vertaisarviointitehtäviä.

Videot tulevat opetukseen

Videotyöpajaa veti Turun yliopiston Leeni Lehtiö. Turussa on saatu hyviä kokemuksia Dreambroker-ohjelmistolla tehdyistä opetusvideoista ja

Kuvataiteilija Anne Aro

Saara Repo tarjosi päivään mindfulness-tuokion ja tietopakettien aiheesta

käyttöohjeista. Käsikirjoitus auttaa toimivan videon laatimisessa, mutta liian suurta kynnystä ei videon tuottaminen saa synnyttää.

Opiskelijan näkökulmasta tärkeää on nopeus ja vaivattomuus, videot eivät saa olla liian pitkiä, vaan tieto on hyvä palastella pienempiin osiin. Joskus asiakkaan nopeisiin kysymyksiin voidaan vastata ad hoc –tilanteeseen tehdyllä videolla, se on usein nopeampaa kuin saman asian selittäminen yhdellekin asiakkaalle sähköpostitse. Videota voidaan tehdä yhteistyönäkin niin, että toinen tekee ja toinen puhuu. Videota voi käyttää mm. käänteisessä oppimisessä yhtenä itseopiskelun muotona.

Monikulttuurisuuden työpajassa pohdittiin Jyväskylän yliopiston kirjaston Mirja Laitisen johdolla kansainvälisten asiakkaiden ja opiskelijoiden tiedonhankintataitoja. Opetuksessa kohdetaan erilaisia haasteita, sillä opiskelijoiden lähtötaso saattaa vaihdella suurestikin, tvt-taidosakin voi olla mittavia eroja. Vertaisoppiminen nähdään erityisen hedelmällisenä oppimismenetelmänä kansainvälisillä opiskelijoilla. Tärkeää on myös, että ohjaaja on helposti lähestyttävä.

Hanna Lahtinen kartoittaa tiedonhankinnan kolmea maisemaa

Tutustu materiaaleihin seuran sivulla

Seminaarin pääpuhujan Hanna Lahtisen esitys ja Mindfulness-harjoitukset ovat jaossa seuran sivuilla. Kirjastokaista kävi tekemässä videon, jossa työpajojen vetäjät keräävät yhteen päivän teemat.

Yhtenveto Kirjastokaistan sivustollla: <http://www.kirjastokaista.fi/totta-ja-tarua-tiedonhankijan-taidoista-seminaarin-tyopajakooste/>

Seminaarivideo Kirjastokaistan Vimeo-kanavalla: <https://vimeo.com/147433622>

Lähteet ja lisälukemista

Lahtinen, Hanna: Tietoasiantuntijan johdolla parempaan ajatteluun – älykkäämpään työskentelyyn (pptx) saatavilla: <http://www.stks.fi/asiakirjat/koulutus-tienmateriaalit/materiaalit-informaatiolukutaito>

Repo, Saara: Mindfulness -tietoinen läsnäolo. Alustus ja harjoituksia -esitys osoitteessa <http://www.stks.fi/wp-content/uploads/2015/09/Repo-Mindfulness-16112015.pdf>

Poirier, L., & Robinson, L. (2014). Informational balance: Slow principles in the theory and practice of information behavior. *Journal of Documentation*, 70(4), 687-707.

Tietoa kirjoittajista:

Anne Aro, informaattikko
Tiedekirjasto Tritonia
Email. anne.aro@tritoniam.fi

Janika Asplund, tietoasiantuntija
Tampereen yliopiston kirjasto
Email. janika.asplund@uta.fi